בעל שם טוב על התורה — כי תבוא

והיה כי תבא אל הארץ וגו' ולקחת מראשית כל פרי האדמה וגו', לשון מרן אלוקי, סוד ביכורים חזרת אורות נוקבא לכהן שהוא חסד, כדי שלא יינקו החיצונים ממנה, וביאור דברי מרן, על מה דתנינן (כתובות דק"ה ע"ב) כל המביא דורון לתלמיד חכם כאילו הקריב ביכורים, מה נשתנו ביכורים דווקא מכל מתנות כהונה, וביאור ענין זה, כי כל פעל ה' למענהו, שהכל ברא לכבודו לברר ניצוצי טהרה שנתפזרו בכל הדברים, וכנסת ישראל עולות עם כל הבירורין, ונעשית מנחה חדשה לה', כטעם קב חדש וקב ישן, ידוע ליודעין, ואיש הדבוק באלהיו, עושה ייחוד שמו בכל דבר שרואה ושומע ומריח וממשש ועל ידי זה אתקשטת השכינה בקישוטין דלא הוו (לשון זוה"ק משפטים דצ"ה ע"א) ויתפרדו כל פועלי און, ונמתק הרע ונתברר הטוב, ורומז בתחתון ועושה בעליון יחוד נורא:

וסוד ביכורים, לסוד הבירורין שנתבררו במחשבה קדושה, להעלות אורות מיין נוקבין דנוקבא לשרשן, שלא ינקו הקליפות ממנה, וכורך עליו גמי בסוד 'גדולים 'מעשה 'י"ה (תהילים קי״א:ב') אבל באמת לאו כל מוחא סביל דא, שיהיה נפשו דבוקה באל עליון, לעשות עם כל הדברים שבעולם יחודים וקישוטים וצירופים, והאל יתברך ברוב אהבתו לעם הקודש, ציוה להביא ביכורים למקדש, ובזה עושה יחוד גדול ונורא, להעלות נפש כל חי, ועל ידי מצוה זאת, נקשרים כל החפצים והעשיות והנאות עולם הזה באל עולם, כי הכל הולכין אחר הראשית כיון שגילה בפעם הראשון שכל כוונתו להעלות נפש כל חי לאל עולם, אזי כל מה שיש לו מפירות ותבואות הארץ, הכל נתקנו ונתבררו, והוא סוד דורן של תלמידי חכמים, והבינהו מאוד, כי יש בכח הצדיק לתקן הכל, וכל מה שיש לאדם הזה נתקן בדורן הזה, וזה היה עבודת הבעל שם טוב זי"ע עם תלמידי תלמידיו, כי לפעמים הצדיק עובד במקום אחד, באיזה יחוד שמו יתברך ובמחשבה קדושה, ומתקן כל עשבי השדה:(אוצר החיים פ' משפטים דקצ"ט ע"ב).

ושמת בטנא. אמר אדוני אבי זקיני זללה"ה על פסוק ושמת בטנא, טנא הוא ר"ת ט'עמים נ'קודות א'תוון, (והוא על דרך אמרם ז"ל (ברכות דל"ד ע"ב) אם שגורה תפלתי בפי וכו'):(דמ"א פ' תבא ד"ה ברוך).

היום הזה ה' אלהיך מצוך וגו'. פירש"י בכל יום ויום יהיו בעיניך כחדשים וכו', מבואר לעיל בפ' לך בהגה מ"א ע"ש:

את ה' האמרת וגו' וה' האמירך וגו'. פירש"י שהוא לשון תפארת ע"ש, כתיב (ישעיהו מ״ט:ג') ישראל אשר בך אתפאר, וכתיב (איכה ב') תפארת ישראל, ואמר אלוקיי רב ב"ש, שהקדוש ברוך הוא אינו יכול להתפאר, כי מי יוכל להבין עצמותו, לכן מתפאר עצמו בבניו, כמו שמתפאר עצמו האב בבניו, כן היה האהבה להאציל בני ישראל, כדי לקבל מהם התפארת, נמצא התענוג נתגלה בזה ההתפארות:(כתבי קודש דכ"ד ע"ג).

יככה ה' בשגעון וגו' והיית משוגע וגו'. מה שכתב בזה בסוף ס' בן פורת יוסף ודפח"ח, מבואר לעיל בפ' תשא בהגה י"ט ע"ש:

תחת אשר לא עבדת וגו' בשמחה ובטוב לבב וגו'. שמעתי ממורי זלה"ה בשם הבעל שם טוב זלה"ה, כשראשי הדור הם בשמחה, הוא מעורר שמחה לכל העולם:(דברת שלמה פ' שמיני).

הבכיה הוא רעה מאוד, שהאדם צריך לעבוד בשמחה, רק אם הבכייה הוא מחמת שמחה, אז טובה היא מאוד:(צוואת הריב"ש ד"ו ע"א).

גם כל חלי וכל מכה אשר לא כתוב בספר וגו'. שמעתי ממורי פירוש הכתוב כל מכה אשר לא כתובה בתורה זו מיתת ת"ח [כך הלשון במדרש], וביאר על פי משל, שהיו למלך שרים ועבדים, ופעם אחד חטאו למלך אחד מהשרים ואחד מעבדיו, וציוה להכות להשר דרך כבוד, ולעבד שלא בכבוד, לימים שמע המלך שזה השר מתגאה בזה שנלקה דרך כבוד, ואמר להעבד שאני חשוב ממך, אז ציוה המלך להלקותו כמו לעבד, ובזה יובן, דנודע כי על ידי הכאתו בשפתיו במוסר ותוכחה, נקרא מוסר אל המדה רעה של התלמיד חכם, שמצאו בהם הגאוה, וזהו שכתוב מכה אשר לא כתובה בתורה, שיהיה ההכאה בלא פסוקי תורה רק יאמר לו מפורש, דאם לא כן, אלא יאמר לו דרך כבוד, להלביש המוסר בפסוקי התורה והלכותיו, אם כן יהיה זה סיבה להתגאות יותר, לכך מכה אשר לא כתובה זו מיתת ת"ח, שיורד ממדרגתו שזה נקרא לו מיתה, וזהו על ידי מכה אשר לא כתובה בתורה ודפח"ח: (תוי"י פ' קדושים דק"ה ע"ב, ודק"ו ע"ג, וסו"פ פינחס דקע"ב ע"א),

והיו חייך תלויים לך מנגד וגו'. שמעתי אומרים בשם הישיש וחסיד הריב"ש ז"ל, על פסוק והיו חייך תלויים לך מנגד ופחדת לילה ויומם ולא תאמין בחייך, כי לעולם צריך האדם שימצא בעבודתו להשם יתברך איזה חסרון, או שימצא איזה פנייה, אפילו

דקה מן הדקה מאוד, או שלא עשה כתיקונו באהבה ויראה כדקא יאות, ואז כשעובד אחר כך את השם יתברך, במצוה הזאת, יהיה נזהר שיעשה אותה ביראה ואהבה, יותר ממה שעשה בתחלה, ושלא ימצא אפילו פנייה דקה בעבודתו להשם יתברך שמו, ואחר כך יחפש יותר וימצא עוד איזה חסרון אפילו בעבודה זו, כי יכיר גדולתו יתברך שמו יותר, ויבין, שהאהבה והיראה הזו, עדיין לא יצא בה ידי חובתו, כי צריך עוד ליראה יתירה, ואז יכיר גדולת הבורא יותר, ויבין שגם היראה והאהבה הזו לא היתה כדבעי, וימצא גם בעבודה זו איזה פנייה דקה יותר, שלא היה מבין בתחלה על פנייה זו וכעת יבין יותר, וידקדק בעצמו שיעשה בזהירות יתירה, שתהיה זכה וברורה מכל סיג, ונמצא שעל ידי זה ילך ממעלה למעלה כל ימי חייו, כי על ידי זה שימצא בכל פעם חסרון בעבודתו, יהיה נזהר אחר כך שיעשה המצוה בכל פעם יותר בזהירות מבתחלה, מה שאין כן אם האדם סובר בדעתו שיוצא ידי חובתו בעבודתו, ושלא נמצא שום חסרון בה, אפשר הדבר שאינו עובד כלל עבודת השם יתברך רק שהוא מלא פניות ושטות, וסובר בדעתו שעובד עבודה זכה, כי כן דרך היצר הרע, שמסמא את עיני האדם, ומראה לו שעובד כראוי ונכון, ובאמת עדיין לא התחיל מימיו לעשות שום דבר מצוה לשמו יתברך באמת, רק כולו מזוייף מתוכו, והגם שעובד בלי פנייה רק לשמו יתברך, מכל מקום כשאינו מוצא חסרון בעבודתו להשם יתברך, אינו יודע להלוך לעבודה יותר גדולה ויתירה:

וזה כלל גדול שאי אפשר לאדם לעמוד על מדרגה אחת, כי החיות רצוא ושוב (יחזקאל א'), ואם אינו יכול להלוך במעלה יתירה, אז מוכרח הוא ליפול גם ממדרגה זאת, כי אי א(פש)שפר לעמוד על מדרגה אחת, רק או שילך למעלה יתירה, או שיפול וירד ממעלה זו, וזהו שאמר והיו חייך תלויים לך מנגד, חייך היינו החיות שלך שהוא היראה והאהבה לו יתברך, יהיו תלויים לך מנגד, ר"ל כמו שעדיין לא זכית ולא באת אליו, ופחדת לילה ויומם ולא תאמין בחייך, ר"ל שלא תאמין לך שיש לך החיות, אלא יהיה בדעתך כל ימיך שעדיין לא הגעת אליו, ומי לנו גדול מר' אבהו (תנתומא בראשית סי' א') שאמר לפני מותו כשהראו לו י"ג נהרי אפרסמונא דכיא, ואני אמרתי לריק יגעתי (ישעיה מ"ט), כי תמיד היה חושב בדעתו שעדיין לא יצא ידי חובתו בעבודת השם יתברך מימיו, כי באמת כתיב (איוב ט"ו) הן שמים לא זכו בעיניו, ובמלאכיו ישים תהלה:(אמתחת בנימין קהלת בפסוק טוב ילד מסכן).

שמעתי אומרים בשם הוותיק הישיש איש אלהים הריב"ש ז"ל משל, שהיין מתחלה כשנותנים השמרים בתוכו להחמיצו, הוא עב, כי עולה בתוכו החרצנים והזגין, ולאחר שהוא שוקט על שמריו ומסנן להיין בצלוחית אחר, ושוהה שם כמה ימים, נופלים עוד שמרים למטה רק שהם דקים ופחותים מהראשונים, וכשיסננו אותו עוד פעם אחרת לצלוחית ושוהה כמה ימים, יפלו עוד שמרים למטה דקים, ופחותים יותר מהראשונים, ולאחר שסיננו כמה וכמה פעמים, מכל מקום יפלו מעט, וידבקו בתחתיות הכלי מעט מזעיר, כן הוא הדבר בעבודת השם יתברך, קודם שנותן אדם דעתו לעבוד להשם יתברך בעבודה תמה, הוא כמשקה היין שאינו זך, ועושה עבירות ומצוות שלא בכוונה רק במקרה, ולאחר שנותן דעתו לעבדו בתמימות זכה וברורה, ופורש את עצמו מן השמרים שלו, שהם הסיגים אשר בתוכו, והולך בדרך הישר איזה זמן, וכשיתבונן אחר כך במעשיו שניים, אז מוצא גם בתוכם פנייות, רק שהם דקים ופחותים מהראשונים, ואז כשפורש גם מפנייות אלו, ומסנן את עצמו מהשמרים דקים שמוצא במעשיו, והולך בדרך היותר נכון מדרכיו הראשונים איזה זמן, וכשיתבונן אחר כך במעשיו האלו, מכל מקום ימצא שם איזה פנייה וסיג, שעושה בשביל עצמו, רק יותר בדקות, כגון בשביל שכר עולם הבא, וכיוצא בזה בדקות, כי היצר הרע אינו מניח לאדם בנקל כל כך, לעבוד עבודה זכה וברורה, וכל מה שאדם בורח ממנו הוא הולך אחריו יותר בדקות:(אמתחת בנימין, קהלת בפ' ופניתי אני מכל מעשי).

והתמכרתם שם לאיביך לעבדים ולשפחות ואין קנה. מרן הקדוש הריב"ש טוב, קודם פטירת נשמתו אמר (תהילים ל"ו:י"ב) אל תבואני רגל גאוה ואמר והתמכרתם שם בלבך, לאיביך, שאתה תחשוב בכל עת בלב נשבר, ותחשוד אותך שאתה נמסר ומכור לאויביך ליצר הרע, לעבדים ולשפחות, כי כל מעשיך לקבל פרס בבחינת עבד ושפחה, כל זה תחשוב בלבך, כי והתמכרתם כתיב ולא כתיב ונמכרתם, בלבבכון תחשבון דאתון זבינין, ואז ואין קונה כתיב, לית מאן דיכול לשלטאה עלייכו, עיין זוהר חדש:

ואמר בזה הלשון, ואין קונה, כשתהיה לבבכם נכנע ונשבר ושפל, כי תחשוב בלבך שאתה מלא רע ונמכר ומסור ביד הרע, וכל מצותיך הם לקבל פרס, לעבדים ולשפחות הולכין, ועדיין לא עשית רצון ותענוג לבוראך מימיך, אז ואין קונה, וועט נישט קיין מאכט אין קיין שליטה האבין אויף דיר קיין שום רע, קיין משטין ומקטרג, אין דיא וועסט דבוק זיין בחי החיים, וזה יצא נשמתו ביום ראשון של חג השבועות קודם התפלה שנת שכ"ר לפ"ק:(היכל הברכה תצא דקכ"ט ע"ד)

סליק פרשת תבא בס"ד